

ALINA BĂRBUȚĂ NEGRU

”Ștefan cel Mare” University of Suceava

SYMBOLS AS INDICATORS OF THE SACRED AND PROFANE

Abstract: We live in a world of signs, where everything can become a sign. Regarding literature, the signs are transformed into symbols. In this paper, I intended to perform an analysis concerning the symbols, the taxonomy symbols and the symbols relationship with mystery and myth. So, this paper aims to examine the main characteristics of the symbols, of the mysteries and of the myths.

Keywords: symbol, sign, mystery, myth, taxonomy.

1. Taxonomia simbolurilor

1.1. Lumea semnelor și a simbolurilor

Trăim într-o lume a semnelor și a semnalelor emise de factorii de nebănuț ce alcătuiesc pleiada formelor ce-ar dori să ia în stăpânire zona de spiritualitate. Fie că vrem sau nu, fie că ne place sau nu, multe din componentele dimensiunii în care trăim și pe care avem pretenția că o cunoaștem ne oferă surprize ce distrug anticipările și normalitatea propriului sistem de referință. Acesta, de multe ori, este desființat de factorul indicibil și neintuitibil care perturbă normele impuse de un sistem social sau spiritual, înlocuindu-le cu variante imperceptibile ale datelor sacre și imuabile ale lumii. Convențional, sunt numite semne și poartă cu sine înțelesurile îndepărtate ale dimensiunii ontice, care, fără acestea, nu ar fi completă. Nu toate semnele sunt corect receptate și decodificate de către oameni, or tocmai acest lucru le sporește valoarea. Dacă, pe măsură ce înaintăm în timp, avem senzația că anumite semne ni s-au revelat, înseamnă că personalitatea noastră a cunoscut o erudiție cognitivă și spirituală ce i-au permis acesteia desăvârșirea. Astfel, cu cât deslușim înțelesurile mai multor semne infiltrate în solul realității de zi cu zi, cu atât putem vorbi de o ascensiune morală a individului. Semnele sunt încercarea prin care destinul, respectiv materializarea acestuia prin circuitul existențial cotidian, îi testează pe cei care sunt deschiși provocărilor și, mai ales, pe cei ce se lasă ademniți de inefabilul vieții.

Trăind într-o lume a semnelor, în care, uneori, cel mai mic indiciu poate fi interpretat la nivel senzorial, pragmatic, științific sau deontologic. La tot pasul, elementele constitutive ale realității fac apel la capacitățile noastre subliminale de a recepta riguros și consecvent felului nostru de a fi înțelesurile acestora, lăsând, totuși, cale liberă interpretărilor personale, subiective.

Astfel, iau naștere variantele analitice empirice care se vor transforma în teorii științifice de mai târziu. „*Spre deosebire de imaginea convențională a semnului, imaginea simbol comportă o suprapunere a două niveluri de semnificație, unul literal și unul figurat, unul sensibil și unul inteligibil, primul cerându-l pe cel de-al doilea*” (Wunenburger, 2004, p. 257). În principiu, între simbol și semn, există o legătură organică, prin aderența lor la niște registre ontice indicibile, incomensurabile și ireductibile. Totodată, între semn și simbol este și o relație asimetrică, în sensul că un semn poate fi interpretat ca un simbol, în timp ce un simbol poate, cel mult, să fie aplatizat la rangul de semn, adică să fie raționalizat sau dezocultat.

În concluzie, asimilarea corectă a datelor lumii în care trăim se realizează într-o manieră personalizată, ce ține cont de sensibilitatea, rațiunea și puterea creatoare a fiecăruia dintre noi. Chiar și cele mai pragmatice fenomene sunt receptate în chip diferit, așa încât este cu atât mai explicabil ca laturile tenebroase ale existenței noastre să stârnească opinii dintre cele mai divergente.

Asistăm, astfel, la un *theatrum mundi*, care, pe rând, ne oferă pretexte pentru încântare, admirație, stupefacție, oripilare, consternare, revoltă, ale căror cauze nu sunt întotdeauna clarificate, în raport cu demersul nostru cognitiv-evoluțional. Știm doar cu certitudine că viața însăși poate fi privită ca un cumul de factori, ei înșiși contradictorii, ce ne prilejuiesc anumite stări meditative sau exuberante, de satisfacție ori frustrare, fără a reuși să precizăm care-i sunt resorturile mecanismelor generatoare. În raport cu acestea, suntem, de cele mai multe ori, victimele unor dictate de natură absconsă, pe care ne mulțumim să o numim Providență sau divinitate, înțelegând prin această instanță de natură superioară cheia tuturor întrebărilor care ne frământă în legătură cu imposibilitatea stabilirii unor sensuri precise fenomenelor din jurul nostru.

În universul vieții noastre de zi cu zi, sunt o sumedenie de factori ininteligibili din punct de vedere rațional, iar atunci calea de explicitare a acestora converge către soluții oculte imanentizate de dimensiunea profană. Pentru a da de capăt acestor factori perturbatori ai liniștii noastre existențiale, sau doar pentru a prefigura un răspuns acceptat de convențiile sociale și culturale, se face apel întotdeauna la metarealitățile de sorginte spirituală, al căror rol este acela de a iluziona factorul uman cu privire la rostul său în lume, precum și sensul și originea sa.

În timp, prin suprapunerea mai multor ipoteze formulate de oameni din toate locurile, deci cu experiențe diferite de viață, a luat naștere un sistem de valori considerate spirituale, în care toată suflarea crede cu înmărmurire și la care se raportează de-a lungul întregii sale existențe. De aceea, tot ce provine din vechime, fiind purtătorul unui mesaj din *illo tempore*, este consfințit prin respectul unanim din partea unei colectivități întregi, care le înțeleg holistic în manieră empirică. În registru convențional, acestea sunt cunoscute sub denumirea de datini, ritualuri, tradiții și obiceiuri și încorporează cele mai vechi forme de manifestare a spiritualității umane, cea mai mare parte din ele rămânând învăluite în deplin mister pentru individul obișnuit. Doar cel aplecat spre laturile mistice ale realității înconjurătoare intuiește semnificațiile strecurate în faldurile de nevăzut ale acesteia. Calea pe care o parcurge poartă numele de esoterism, iar acesta reprezintă singura cale de acces la fenomenele absconse din aparentul trai liniștit al existenței noastre cotidiene. Pe acest traseu s-au angajat oameni simpli, dar cu un simț intuitiv foarte dezvoltat și cu o chemare spre fenomenele lăuntrice spiritualizate, precum și oameni de știință sau de cultură, care au văzut în esoterism tentația absolutului și principala formă de măsurare cu destinul și cu sine însuși. Numele de rezonanță în acest sens sunt cele ale folcloriștilor, mitologilor, simbolologilor, filologilor, istoricilor și, nu în ultimul rând, celor pasionați de heraldică. Printre aceștia se numără: Ovid Densuséanu, Mihai Eminescu, N. Iorga, Marcel Avramescu, Mihail Vâslan, Vasile Lovinescu, Mircea Eliade, Petre Țuțea ș.a.

1.2. Originea și dezvoltarea simbolurilor în cultură și în literatură

Conform oricărei încercări de definire standard a dicționarilor explicative, simbolul reprezintă un semn, o imagine sau un obiect, prin care se reprezintă indirect trăsăturile, particularitățile sau caracteristicile unui fenomen, ale unei persoane sau chiar ale unor sentimente. El este o sumă de semne convenționale, prin care se exprimă sintetic o noțiune, o idee sau chiar o teorie. Atât în știință, cât și în artă, simbolul poate fi descris ca un element expresiv, prin care se sugerează idei, stări de fapt, sentimente, având capacitatea de a înlocui o serie de reprezentări.

Din punct de vedere etimologic, termenul de *simbol* pare să își aibă obârșia în tradiția culturală și lingvistică greco-latină, căci în ambele limbi, rădăcina cuvântului era aceeași, respectiv *symbolum* și *symbolon*. Însă, de cultura elină, simbolul este mai strâns legat, datorită explicațiilor semiotice ale termenului ce încorporează în sine și o istorioară: în Grecia antică, două fragmente desprinse din aceeași piesă erau purtate de doi indivizi, purtători ai aceluiași legământ, în scop recognoscibil – aceștia se identificau cu ajutorul pieselor purtate care, alăturate, formau un întreg. Astfel, prin extrapolare, simbolul a ajuns metonimie culturală pentru ideea de reîntregire, de formare a unui tot. Altfel spus, istoria simbolului este legată de ideea recuperării unității primordiale, cu caracter totalizant. Etimologia culturală a acestuia invocă refacerea unității, prin validarea unei alianțe realizate într-o dimensiune abstractă. De aceea, în sfera semantică a simbolului, pot intra unități frazeologice, precum: a reuni cele despărțite, *a duce tratative cu cineva*, *a încheia o alianță*, *a căuta să ghicești sensul unei enigme* (Dittman, Lorenz, 1988, p. 122).

Așadar, funcția inițială a simbolului era aceea de stabili și restabili legături între oameni, iar, mai târziu, între om și divinitate, căci tot ce este sfânt, sacru și esoteric se poate exprima doar prin intermediul simbolurilor. Se poate demonstra că simbolurile mediază și formează conștiința noastră, condiționând integrarea noastră în sfera religioasă. Originea simbolurilor, pe acest segment religios, este immanentă actului de meditație și de revelație. Cu toate acestea, nu trebuie dusă la extrem asemănarea sacrului cu simbolul, căci acestea nu sunt identice.

Văzut ca o rezultată a unui întreg șir de coduri și convenții, simbolul trebuie analizat atât din perspectivă logică, rațională, cât și intuitivă, empirică. Astfel, simbolurile ajung să nască alte simboluri, iar acestea vor fi asimilate în funcție de gradul de culturalizare a zonei geografic-istorice, unde se manifestă fenomenul. Cu cât vor exista mai multe variante interpretative ale miturilor, cu atât vor apărea mai multe forme de valorificare a acestora, compatibile cu educația morală și culturală a unui neam.

În fapt, nu omul creează semnificațiile simbolice, ci acestea i se impun într-un sistem de semne, convenții și practici sociale, ca o consecință a unui anumit mod de valorizare a criteriilor morale și spirituale. „*Prin simbolic, noi experimentăm că nu suntem sursa tuturor reprezentațiilor noastre și că ele nu pot să acceadă toate la o lumină rațională. Simbolicitatea imaginilor ne confruntă deci cu o alteritate care ne amintește de propria noastră finitudine. Ea ne pune în fața unui alt limbaj decât acela al cărui autor credem că suntem, un limbaj care ne este vorbit mai mult decât îl vorbim noi*” (Wunenburger, 1998, pp.31-32). Explicația rezidă în faptul că, pentru interpretarea exhaustivă a unui simbol, rațiunea transcende logica, cu scopul obținerii unei semnificații mai puțin evidente, paradiscursive și în avantajul recuperării propriei integrități. Așa ia naștere un tip de cunoaștere simbolică ce nu este doar un act cognitiv metafizic, ci este recuperatorul rațiunii speculative. Cunoașterea simbolică nu este evidentă și nici omniprezentă în dimensiunea ontică obișnuită, ci ea transpare prin intermediul atitudinii afișate, respectiv angajarea față de anumite presupoziii, prejudecăți, norme și conduite morale asumate prin stilul de viață.

Pentru Jung, de exemplu, cunoașterea simbolică se concretizează în capacitatea de adaptare la o lume arhetipală, manifestându-se în teorii devalorizate de gândirea științifică, legate de vis, mit și religie.

Pe de altă parte, pentru Freud, simbolul este reductibil la funcția de disimulare a conținuturilor inacceptabile pentru conștiință. Și într-un caz și în celălalt, simbolul este înțeles ca instrument de actualizare a indicibilului, prin el relevându-se realități intime ale unei dimensiuni esoterice, fapt ce îl determina pe Jung să concluzioneze că „*Simbolul nu este viu decât pentru punctul de vedere ezoteric*” (Jung, 1997, p. 502).

Pentru Eliade, simbolul poartă în sine o încărcătură religioasă, făcând trimitere la substratul mitologic ce-l încorporează și cărora le demonstrează interdependența. Astfel, pentru

autorul *Istoriei religiilor*, adevărul transcendent se dezvăluie doar prin intermediul simbolurilor. Intenția lucrării sale este aceea de a demonstra înlănțuirea intrasistematică a simbolurilor, relevând îngemănarea lor cu marile epifanii ale lumii.

În concluzie, simbolul poate fi privit ca o punte abstractă ce leagă două dimensiuni virtuale, precum cea a contemplării nemijlocite de cea a revelației, rezultatul obținut fiind un produs cultural, în principiu caracteristic societăților tradiționale. De asemenea, în viziune organicistă, simbolul aduce în discuție un tip de cunoaștere intuitivă, speculativă, cu valențe reflexive, al cărei principal rol este acela de a traduce în imagini și lexeme un arhetip saturat de semnificații profunde. Receptarea simbolului diferă în funcție de varietatea tipologică a unor societăți culturale tradiționale sau moderne, istorice sau anistorice, astfel că universalitatea acestuia este impregnată de motivații extrinseci ale celor care provin din timpuri și spații diferite, având educații și motivații diferite. Așa se explică apariția concomitentă a mai multor tipuri de simboluri, pe același tronson temporal, dar care servesc mai multor discipline de studiu, respectiv mai multor domenii culturale, astfel încât se poate vorbi de simboluri reduse la imagini grafice prin care se exprimă ceva concret, cum e cazul matematicii, fizicii și chimiei, dar, în același timp, el poate face trimitere și la sensibilitatea creatoare a celor pasionați de artă.

Taxonomia simbolurilor este stabilită de gradul de diversitate al domeniilor de studiu existente, precum și de interesul afișat de anumite categorii de cercetători sau doar de pasionați ai subiectului. Astfel, iau naștere accepții multiple cu privire la realitățile extrasenzoriale, uneori chiar și extrapragmatice, ale elementelor cu statut de simbol, pe care rațiunea nu le poate filtra lucid, iar atunci se face apel la posibilitățile creatoare disipate pe tărâmul creativității fiecăruia dintre noi.

În privința lui Vasile Lovinescu, acesta nota în *Creangă și creanga de aur* că „Există în logica intrinsecă, în natura lucrurilor, ca realitatea unui plan superior să se reflecte pe un plan inferior sub formă de simbol din cauza raportului de ireversibilitate dintre Principiu și Manifestare” (Lovinescu, 2003, p. 92). Simbolistica lovinesciană este reflecția înmănunchierii heraldicii cu hermeneutica gadameriană și studiile eliadești despre mituri. Se ajunge astfel la dezocultarea alterității, în spatele căreia se zăresc semne grafice, lingvistice și iconice. De asemenea, pentru V. Lovinescu, simbolul deshide o lume a ideilor, având ca premisă conturarea unui Arhetip spiritual mundan. În această manieră, simbolul ar putea fi definit ca o mască pentru altceva, un potențial mister sau calea sigură folosită întru aflarea adevărilor perene și imuabile, precum și spre găsirea matricei spirituale.

Și tot în viziunea lui V. Lovinescu, simbolul reprezintă scara pe care urcă simțurile noastre, în contextul în care sufletul nostru aspiră spre înălțimi ce conduc spre lumi angelice, unde să-și întâlnească împlinirea. Acest deziderat cultural sau – privind situația printr-o altă optică – spiritual a avut din totdeauna o legătură cu evoluția simbolurilor pe toate domeniile cognitive, fie ele pragmatice sau științifice. Simbolurile sunt, așadar, uzitate în orice domeniu de studiu ori de cercetare ca o minirealitate concentrată, spre care converg înțeleșuri grafice, semantice și semiotice.

Cel mai fertil teren de manifestare a simbolurilor rămâne, însă, literatura, unde nivelurile interpretative propun, de fapt, multiple încercări de decodificare a unei lumi create virtual, cu ajutorul imaginației. În cadrul acesteia, principalul instrument de lucru folosit pentru dezocultarea mesajului îl reprezintă simbolul, cu ajutorul căreia se re-crează o lume după principiile volitive ale fiecărui demiurg în parte.

Astfel, încă din cele mai vechi timpuri literare, simbolul a constituit punctul de plecare, dar și de revenire atât al autorilor, cât și al cititorilor. Și pentru unii și pentru alții, simbolul este elementul-liant între dimensiunea reală și cea imaginară, ficțională, purtând în sine trăsături ale ambelor lumi și deschizându-se total, din punct de vedere semantic, inițiator, adică celor care au avut parte de un prealabil proces de purificare. Simbolul, la

rândul său, conține și o valență soteriologică, oferind astfel posibilitatea celor ce-și doresc pătrunderea într-o altă dimensiune de a căpăta o mântuire necesară trecerii într-o altă lume. Acest lucru devine posibil datorită factorului hermeneutic ce anvelopează orice act de lectură, respectiv de înțelegere a textului literar. Utilizarea oricărui demers hermeneutic pleacă de la convingerea că intuiția este cea care dirijează această conduită, în virtutea căreia, simbolul se diferențiază net de ceilalți operatori culturali.

Așadar, orice semnificație simbolică angrenează mai multe cercuri concentrice, al căror centru de greutate îl constituie sensul, de multe ori transformat în semn care anunță sau concluzionează cu privire la o anumită realitate ideală. Semnificația simbolică deschide un orizont nesfârșit de semne, fără să impună o încadrare conceptuală. În limbajul kantian, de exemplu, „*imaginea simbolică este mai puțin suportul unei cunoașteri determinate, cât este vectorul unei gândiri reflexive care încearcă să se înalțe spre o totalitate de sens, adică spre sensul întregului lucrurilor*” (Wunenburger, 2004, p. 259).

Literatura, mediatoare a alterității, devine locul optim de valorificare a simbolurilor, pe care le conectează unor științe adiacente, cum ar fi mitologia, etnologia și folclorul. În același timp, cu ajutorul simbolului, literatura se transformă într-un punct de plecare pentru dialogul cultural.

În literatură, prin simbol se înțelege acea imagine care este des recurentă într-un text, metamorfozată în element-pivot, despre care se pot face mai multe observații atât la nivelul contextului livresc, dar și în sens extrareferențial. Totalitatea înțeleșurilor desprinse prin exercițiul observației, analizei, imaginației și creativității face obiectul de studiu al simbolului, el însuși capabil să genereze o întreagă doctrină care să-i conțină numele – simbolologia. De acest domeniu de studiu, în cultura română, s-a ocupat Vasile Lovinescu, fără, însă, a-i rămâne pe deplin tributar. El doar a investigat în trecutul mitic și mistic al culturii române și a selectat de acolo acele elemente care ar suscita interesul oricărui pasionat de lucruri absconse, inedite, originale, încercând să le explice atât sie însuși, cât și unui public cititor abstract, dar a simțit și nevoia unui feedback rapid cu privire la observațiile lui cu caracter conclusiv, astfel încât a format un grup de meditație, cu membrii cărora discuta toate chestiunile ce-l preocupau. Membrii formației culturale, numite simbolic *Fraternitatea lui Hyperion*, Vasile Lovinescu le dicta dintru început crezul său estetic: *Tot ce există e un simbol*. Pornind de la această teorie, simbolul ajungea să fie văzut de fondatorul și de membrii grupării spirituale drept un factor intermediar major între cer și pământ, respectiv un vehicul al influențelor nonumane, fără de care existența noastră ar fi fără sens. Astfel, în cazul grupului meditativ, cu preocupări literare, se poate spune că simbolul a servit drept element promotor al deschiderii unui nou traseu către analiză și reflexivitate, cu ajutorul cărora se facilitează pătrunderea în Centrul Ființei, spre asimilarea spirituală și culturală a Sinelui.

Din acest punct de vedere, textele lovinesciene alcătuiesc niște constelații spirituale unice, în care altitudinea și profunzimea lor generează dificultăți majore unui cititor obișnuit. Faptul se explică prin stilul impecabil, sobru, folosit de autor, la care se adaugă rigoarea metafizică excepțională și unică, ce suscită atenția sporită a receptorului, dar și cunoștințe temeinice în perimetrul esoteric. Pentru o deslușire corectă a operei lui Lovinescu, este nevoie de un narator cu o pregătire și chiar inițiere anterioare actului de lectură propriu-zisă. În triada autor-operă-cititor, celui din urmă i se acordă interes, în măsura în care de el depinde înțelegerea sau descifrarea corectă a mesajului transmis. Cititorul este liber să dea textului atâtea interpretări, cât îi permit pregătirea sa prealabilă, temperamentul acestuia, la care se adaugă sensibilitatea creatoare, emoția și chiar potențialul intelectual. Se pot obține, așadar, atâtea variante interpretative ale unui singur text, pe cât de mulți cititori l-au parcurs, asimilându-l și explicându-l în chip diferit. Pentru susținerea acestei teze, V. Lovinescu emite următoarea definiție alegorică: „*Dacă crezi un cer în tine, Balaurul se transformă în*

nori fecunzi de ploaie sau în fum de tămâie, după direcția descendentă sau ascendentă pe care i-l dai” (Lovinescu, 1997, p. 17).

Așadar, specificul simbolului rezidă în forța lui ciclică de regenerare, de relevare și de plasticizare în expresivitatea emotivă pregnantă. Prin însăși natura lui, simbolul are capacitatea transcenderii limitelor prestabilite, reunind puncte extreme sub umbrela aceleiași viziuni unificatoare, iar asta se întâmplă indiferent de domeniul de studiu, de cercetare și indiferent dacă ne raportăm artelor sau științelor exacte.

1.3. Relația mit-simbol-mister

Dacă simbolul imanentizează realități antagonice, dar complementare, fiind o sumă a contrariilor, el practic luând viață atât prin ceea ce se arată, cât și prin ceea ce nu se arată, mitul poate fi văzut ca o epifanie a nemanifestatului și, în același timp, ca o dezvăluire prin enigmă. Înseamnă că și simbolul și mitul se subordonează misterului, ca mod de revelare a unei realități înțesate de sensuri majore, primordiale. De fapt, pentru a potența un mister, dar și pentru a decodifica un simbol, este nevoie de perspectiva unei gnoze oculte impregnate cu elemente de soteriologie inițială. Astfel, în triada mit-simbol-mister, rezidă nostalgia unității pierdute în sinteza desăvârșirii, fiind cunoscută teoria potrivit căreia misterul este organic și coextensiv structurii inițiale a Universului.

De asemenea, cea mai sigură cale de reprezentare a unei lumi ce abundă în mistere și în elemente simbolice este mitul, văzut sub formă de fabulă sau poveste, prin care se aduc la cunoștință adevărurile primordiale ale lumii, cu ajutorul explicațiilor de sorginte ontologică. Ca realitate ambiguă sau echivocă, mitul nu trebuie explicat, ci trăit, experimentat, căci el nu poate fi teoretizat prin intermediul cunoașterii științifice, mai ales din cauza naturii sale antonimice și chiar paradoxale. Mitul apare, astfel, ca un element atemporal și anistoric, ce transcende prezentul, ajungând să dăinuască într-o societate arhaică, saturată de valori tradiționale autarhice. Despre acest lucru, nota și Vasile Lovinescu în studiul său despre *Monarhul ascuns*: „*Țesută în mituri, crescută în ele ca unghia din carne, societatea arhaică le actualiza periodic prin ritual, pentru că, în acest fel, suspenda timpul*” (Lovinescu, 1992, p. 18).

Emanat de o societate primitivă, în cea mai pură și mai sacralizată formă a sa, mitul prinde viață din interferența planului uman cu cel cosmic, ajungând să evidențieze identitatea culturală a fiecărui popor în parte. Prin el, sunt dezvăluite datele privitoare la zei și originile acestora, la fenomenele extraordinare de la începutul lumii, la eroii legendari ai timpului sacru. Prin povestirea fabuloasă pe care o asimilează, miturile aduc la suprafață informații interesante despre ființe supranaturale, respectiv personajele fantastice ale unei alte lumi, învăluită de mister și dominată de simboluri.

Așadar, mitul este reductibil celei mai vechi stări culturale a minții omenești, al cărui obiect de studiu este reprezentat de mitologie, care se vrea a fi o însumare a tuturor misterelor ancestrale, convertite în simboluri esențiale ale lumii reale. Din acest punct de vedere, opera lui Vasile Lovinescu este edificatoare pentru nuanțarea interferenței celor trei aspecte analizate – mit, simbol și mister. Astfel, textele lovinesciene se structurează în niște cercuri concentrice, ale căror principală țință este găsirea *miezului de semnificații*, care dă sens existenței umane și universale.

Pe urmele mentorului său spiritual, R. Guénon, Lovinescu pare să aprofundeze, cu fiecare scriere, tainele ontice ale neamului său, surprinzându-i acele adevăruri imuabile, transformate, în chip teoretic, în științe tradiționale ce alcătuiesc Tradiția Primordială națională. Despre aceasta, V. Lovinescu va scrie în *Mitul sfâșiat și Dacia hiperboreană*, încercând să găsească un centru al spiritualității neamului, printr-un calcul geografic, mitologic și alegoric ce-l transformă pe autor atât într-un vajnic patriot, cât și într-un hermeneut al esoterismului. De asemenea, el poate fi considerat și un hermeneut al literaturii,

dacă prin aceasta înțelegem o expansiune controlată a indicilor mitici și simbolici, cu ajutorul cărora se reconfigurează un univers, respectiv cel virtual. Pe zona de literatură, Vasile Lovinescu este exegetul uneori prea lucid, alteori prea poetic, al tuturor secvențelor preluate din registrul mitologic sau simbolologic. Astfel, opere precum *Creangă și creanga de aur*, *Interpretarea esoterică a basmelor românești* și *Cele patru hagialăcuri. O exegeză nocturnă a Crailor de Curtea Veche* scot în evidență imaginea unui scriitor ce-și propune să plece în demersul său analitic de la substratul mitologic, pentru a ajunge la o hermeneutică a poeziei elementelor simbolice din textele respective.

Din această perspectivă poietică a universului său literar, atitudinea lui V. Lovinescu apare când prea tradiționalistă, când prea novatoare și chiar revoluționară. Pornind de la această dublă atitudine a autorului, se poate vorbi și de o dublă atitudine a cititorului: pe de o parte, de entuziasm în fața unor aspecte inedite, originale, ce au nevoie de mare curaj, pentru a fi expuse, iar, pe de altă parte, de scepticism și blazare, în fața unor realități ce contrazic logica rațiunii. Exegeza lovinesciană, la rândul său, a adoptat o dublă viziune, atunci când a explorat creația hermeneutului: de demistificare a teoriilor ce puneau în discuție existența unor forțe și energii supranaturale și de adulare nejustificată, născută din încântarea noutății, de natură ultraraționalistă. Însă, Vasile Lovinescu pare să fie propriu-i apărător, atunci când, expunându-și crezul artistic, oferă explicații tuturor categoriilor de cititori și de critici: „*ceea ce scriu e neconformist și inactual la un grad care e o sfidare față de lumea modernă*” (Lovinescu, 2012, p. 25). Iar sfatul literar al acestuia a fost exprimat în studiul său exegetic *Al patrulea hagialăc*, acolo unde autorul sublinia că *lectorul unei cărți cu intenții demonstrative are un drept și o datorie, amândouă imprescriptibile: dreptul de a fi sau nu de părerea autorului; datoria de a supraveghea logica internă a cărții și nu conformitatea cu ideile preconceptuate*” (Lovinescu, 1981, p. 39).

E drept că, în receptarea totală și corectă a creației lovinesciene, o barieră cognitivă și semantică o constituie omniprezența simbolurilor, transformate în vehicule spirituale ale noțiunilor și chestiunilor esoterice. Acesta este, de altfel, și motivul pentru care scrisul lui Lovinescu se adresează, în principal, cunoscătorilor, adică celor inițiați în tainele esoterice. Pentru toți ceilalți, opera acestuia rămâne pe teritoriul abstractului, fiind învăluită de o rețea a misterelor ce-i sporesc farmecul, așezând-o la granița dintre simbolologie, filosofie, ermetism și literatură esoterică. Toate aceste lucruri îl fac pe Lovinescu să afirme că „*misterul se țese neapărat și în planul intelectului, trebuind studiat ca atare și nu descifrat ca o șaradă sau ca un rebus, ci după toate regulile rigorii logice*” (Al patrulea hagialăc, p. 11).

În concluzie, pentru V. Lovinescu, misterul nu se relevă independent și nemijlocit, ci, mai curând, el apare încastrat în alte forme adiacente sectorului esoteric, precum mitul și simbolul. Se poate vorbi chiar de o interdependență a celor trei factori ce-și impun statutul de forță organizatoare a unei lumi autonome, cu propriile-i norme de funcționare spirituală. Fidel unui program organicist, Vasile Lovinescu își întemeiază crezul artistic pe convingerea că simbolul interferează cu mitul și cu simbolul, toate la un loc având capacitatea resurecției unei lumi uitate, căreia îi refac unitatea primordială. Triada astfel formată conține temelia unei arhitecturi concentrice, alcătuite din mai multe straturi succesive, circumscrise unui nucleu central ce conține adevărurile ontice primordiale. Partea exterioară, respectiv învelișul, ce poate fi vizualizat din afară, este, de fapt, iluzia optică și semantică, ce-i determină pe exploratori să creadă că au înregistrat cu ușurință un succes. În realitate, aceștia nu au făcut altceva decât să deceleze înțelesul literal al textului, dincolo de care nu au putut trece, din cauza lipsei de inițiere.

Se pare că textele lovinesciene se adresează doar celor inițiați, adică celor care știu să facă diferența dintre mit, simbol și mister, subordonând toate aceste categorii unei dimensiuni esoterice, în care încearcă să se strecoare cu ajutorul exercițiilor analitice, meditative și speculative.

Trăind într-o lume a semnelor, orice indiciu tainic ia forma declarată de mister care contribuie la rearanjarea valorică a existenței. În felul acesta apar simbolurile, care, la rândul-le, redimensionează unitatea ontologică. Realitatea-surogat, astfel obținută, este explicația fabuloasă pentru niște lucruri iraționale sau povestea fantastică despre o apariție miraculoasă a unui fenomen – toate desfășurându-se pe ofertantul terenul miturilor, cunoscut, în termen generic, prin numele de mitologie.

Însă, toate acestea, respectiv simbolul cu valențe enigmatice și misterul învăluit de mit, nu pot fi asimilate cu ajutorul rațiunii și al silogismelor teoretice, care le-ar distruge frumusețea ideatică, ci ele pot fi asumate subiectiv de-a lungul unui periplu sinuos, convertit, finalmente într-un adevărat traseu inițiativ.

Bibliografie generală:

1. Angelescu, Silviu, *Mitul și literatura*, Ed. Univers, București, 1999;
2. Coatu, Nicoleta, *Structuri magice tradiționale*, Ed. BIC ALL, București, 1998;
3. Cojan, Daniel, *Ipostaze ale simbolului în lumea tradițională*, Ed. Lumen, Iași, 2002;
4. Dittman, Lorenz, *Stil. Simbol. Structură*, Ed. Meridiane, București, 1998;
5. Dumitru, Maria, *Mitologie-mitistorie-folclor românesc*, Ed. Paideia, București, 2007;
6. Durand, Gilbert, *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*, Ed. Nemira, București, 1999;
7. Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Ed. Univers, București, 1978.
8. Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri*, Ed. Humanitas, București, 1994;
9. Eliade, Mircea, *Studii comparate despre religiile și folclorul Daciei și Europei Orientale* (traducere de M. și C. Ivănescu, prefață de Emil Condurachi), Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980;
10. Jung, C.G., *Tipuri psihologice*, Ed. Humanitas, București, 1997.
11. Noica, Constantin, *Sentimentul românesc al fîinței*, Ed. Humanitas, București, 1996;
12. Todorov, Tzvetan, *Teorii ale simbolului*, Ed. Univers, București, 1993;
13. Umberto, Eco, *Limitele interpretării*, Ed. Pontica, Constanța, 1996;
14. Wunenburger, Jean Jacques, *Filosofia imaginilor*, Ed. Polirom, Iași, 2004;

Bibliografie de autor:

Vasile Lovinescu:

Incantația sângelui, Ed. Institutul European, Iași, 1993;

Mitul sfâșiat, Ed. Institutul European, Iași, 1993;

Monarhul ascuns, Ed. Institutul European, Iași, 1992;

Scrisori crepusculare, Ed. Rosmarin, București, 1995;

Creangă și creanga de aur, Ed. Cartea Românească, 1989;

Al patrulea hagialâc. O exegeză nocturnă a Crailor de Curtea Veche, Ed.

Rosmarin, București, 2012.

Lucrarea a beneficiat de suport financiar prin proiectul cu titlul **“SOCERT. Societatea cunoașterii, dinamism prin cercetare”**, număr de identificare contract POSDRU/159/1.5/S/132406. Proiectul este cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013. **Investește în Oameni.**